

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 2

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 2

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović,
Dr Sreto Tanasić, Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov,
Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 2

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Реметић, др Јелица Симојановић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

Секретар Уређивачког одбора

др Владан Јовановић

Рецензенти

др Милан Ајдановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Миливој Алановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Исидора Бјелаковић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Wayles Browne (Cornell University, USA), др Вера Васић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Јасна Влајић-Поповић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Ана Вујовић (Учитељски факултет, Београд), др Sanja Vulić (Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu), др Наташа Вуловић-Емонс (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јасмина Грковић-Мејџор (САНУ, Београд), др Дара Дамљановић (Филозофски факултет, Београд), др Милорад Дешић (Филолошки факултет, Београд), др Наташа Драгин (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), др Сања Ђуровић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Душанка Звекић-Душановић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Andrea Zorka Kinda-Berlaković (Institut für Slawistik, Wien), др Ксенија Кончаревић (Филолошки факултет, Београд), др Часлав Копривица (Факултет политичких наука, Београд), др Веселинка Лаброска (Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопље), др Ивана Лазић-Коњик (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Александар Лома (САНУ, Београд), др Весна Ломпар (Филолошки факултет, Београд), др Александар Лукашанец (НАН, Минск), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Марјан Марковић (МАНУ, Скопље), др Александар Милановић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Биљана Мишић-Илић (Филозофски факултет, Ниш), др Радивоје Младеновић (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац), др Ђорђе Оташевић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Ваца Павковић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Слободан Павловић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Наталија Панић Церовски (Филолошки факултет, Београд), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Слободан Реметић (АНУРС, Бања Лука), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Биљана Сикимић (Балканолошки институт САНУ, Београд), др Далибор Соколовић (Филолошки факултет, Београд), др Jan Sokółowski (Uniwersytet Wrocławski), др Вања Станишић (Филолошки факултет, Београд), др Рада Стијовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Јелица Стојановић (Филозофски факултет, Никшић), др Срето Танасић (АНУРС, Бања Лука), др Станислава Тофоска (Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопље), др Анатолиј Аркадьевич Турилов (Институт славяноведения, Москва), др Ирена Цветковић-Теофиловић (Филозофски факултет, Ниш), др Јован Чудомировић (Филолошки факултет, Београд), др Гордана Штрбац (Филозофски факултет, Нови Сад)

Израду и штампање финансирао је

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 22. 11. 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура

мр Дивна Продановић, др Милена Јакић Шимшић, др Јелена Јанковић, др Јована Јовановић,
др Наташа Миланов, др Ана Миленковић, др Вања Миљковић, др Слободан Новокмет,
др Сандра Савић, др Милица Стојановић, др Бојана Тодић-Санковић, др Драгана Цвијовић

Коректура шексџова на руском
Стефан Милошевић

Коректура шексџова на енглеском
др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу
Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа
Планета принт
Виноградски венац 9, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Миро Вуксановић: Научник Предраг Пипер	17
Људмила Поповић и Ксенија Кончаревић: Биографија академика Предрага Пипера	21
Ана Голубовић: Библиографија академика Предрага Пипера . .	25

Студије и расправе

Митра М. Релјић: Етика научника и професора Предрага Пипера	69
Митра М. Релич: Этика ученого и профессора Предрага Пипера	82
Mitra M. Reljić: The Ethics of the Scholar and Professor Predrag Piper	83
Ксенија Ј. Кончаревић: Историјат српске лингвистичке русистике у опусу академика Предрага Пипера	85
Ксения Е. Кончаревич: История сербской лингвистической русистики в трудах академика Предрага Пипера	99
Ksenija J. Končarević: History of Serbian Linguistic Russian Studies in the Opus of Academician Predrag Piper	100
Здравко М. Бабић: О типолошким истраживањима српског и других словенских језика академика Предрага Пипера	101
Здравко М. Бабић: О типологических исследованиях сербского и других славянских языков академика Предрага Пипера	113
Zdravko M. Babić: On Typological Investigations of Serbian and Other Slavic Languages by Academician Predrag Piper	113
Александар М. Милановић: Предраг Пипер као тумач славеносрпске епохе	115
Александар М. Миланович: Предраг Пипер как толкователь славяносербской эпохи	129
Aleksandar M. Milanović: Predrag Piper as an Interpreter of the Slavonic Serbian Age	130
Рајна М. Драгићевић, Милош В. Утвић: Лексиколошки допринос граматици границе Предрага Пипера .	131
Райна М. Драгичевич, Милош В. Утвич: Лексикологический вклад в грамматику границы Предраг Пипера	145
Rajna M. Dragičević, Miloš V. Utvić: Lexicological Contribution to the Grammar of the Border of Predrag Piper	146

Јасмина М. Грковић-Мејџор: О пореклу оптативне употребе глаголског придева на <i>-л</i>	147
Јасмина М. Гркович-Мейџор: О происхождении оптативного употребления причастия на <i>-л</i>	157
Jasmina M. Grković-Major: On the Origin of the Optative Use of the Verbal Adjective in <i>-l</i>	158
Марјан Д. Марковиќ, Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација на прасловенскиот корен <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> во македонскиот и полскиот јазик	159
Марјан Д. Марковић и Зузана В. Тополињска: Формална и семантичка деривација у прасловенском корену <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> у македонском и полском језику	172
Marjan D. Markovikj, Zuzana V. Topolinjska: Formal and Semantic Derivation of the Proto-Slavic Verbal Root <i>*met-(*mot-/*mōt-)</i> in the Macedonian and Polish Languages	173
Виктор Д. Савић: О проблему формирања ћириличкога писма. Неколика прилога	175
Виктор Д. Савич: О проблеме формирования кириллицы. Несколько заметок	203
Viktor D. Savić: On the Issue of the Formation of the Cyrillic Alphabet: Some Observations	204
Александар Б. Лома: Из старосрпске металуршке терминологије: <i>близница</i>	207
Александар Б. Лома: Из древнесербской металлургической терминологии: <i>близница</i>	219
Aleksandar B. Loma: On Old Serbian Metallurgical Terms: <i>bliznica</i>	220
Слободан Ј. Павловић: Допунска псеудокоординација у старосрпском језику	221
Слободан Ј. Павлович: Дополнительное псевдосочинение в древнесербском языке	238
Slobodan J. Pavlović: Complement Pseudo-Coordination in Old Serbian	239
Марта Ж. Бјелетић: Црквенословенски творбени елементи у српским народним говорима (суфикс <i>-ије</i>)	241
Марта Ж. Белетич: Церковнославянские словообразовательные элементы в сербских народных говорах (суфикс <i>-ије</i>)	252
Marta Ž. Bjeletić: Church Slavonic Word-Formation Elements in Serbian Vernaculars (the Suffix <i>-ije</i>)	253
Снежана М. Петровић: Две ране турске позајмљенице у словенским језицима – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	255
Снежана М. Петровић: Два ранних тюркских заимствований в славянских языках – <i>јарак</i> и <i>јаруга</i>	268
Snežana M. Petrović: Two Early Turkic Loanwords in the Slavic Languages – <i>jarak</i> and <i>jaruga</i>	268

Јелена М. Стошић: Дистрибуција просторних заменичких прилога у старој српској писмености	269
Елена М. Стошич: Распространение пространственных местоимений в сербской письменности	285
Jelena M. Stošić: Distribution of Spatial Demonstratives in Serbian Literacy	286
Исидора Г. Бјелаковић: Језик рачунског дневника храма светих апостола Петра и Павла у Араду (1728–1752) – фонолошке особине	287
Исидора Г. Бјелакович: Язык дневника учета храма святых апостолов Петра и Павла в Араде (1728–1752 гг.) – фонологические характеристики	300
Isidora G. Bjelaković: The Language of the Accounting Ledger Journal of the Church of the Holy Apostles Peter and Paul in Arad (1728–1752) – Phonological Features	301
Најда И. Иванова: Из историје српске филологије 19. века. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	303
Најда И. Иванова: Из истории сербской филологии XIX века. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) Димитрија Тирола	315
Najda I. Ivanova: On the History of the Nineteenth-Century Serbian Philology. <i>Славенска грамаџика сад њрви ред на српском језику изјасњена</i> (1827) by Dimitrije Tirol	315

Слободан Н. Реметић, Радојка Б. Цицмил-Реметић: О употреби предлога <i>за</i> у говору источнобосанских Ера	317
Слободан Н. Реметић и Радојка Б. Цицмил-Реметић: К вопросу об употреблении предлога <i>за</i> в говоре восточнобоснийских Эров	328
Slobodan N. Remetić, Radojka B. Cicmil-Remetić: On the Use of Preposition <i>za</i> in the Vernacular of Eras from Eastern Bosnia	329
Софија Р. Милорадовић: Граматикализација и полифункционалност предлога <i>за</i> у призренско-тимочким и косовско-ресавским говорима	331
Софија Р. Милорадович: Грамматализованость и полифункциональность предлога <i>за</i> в призренско-тимокском и косово-ресавском диалектах	352
Sofija R. Miloradović: Grammaticalization and Polyfunctionality of the Preposition <i>ZA</i> in Prizren-Timok and Kosovo-Resava Vernaculars	353
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негацијата во вратничкиот и во скопскоцрногорскиот говор – споредба со горноморавскиот говор	355
Веселинка Т. Лаброска, Станислав Р. Станковић: Негација у вратничком и скопскоцрногорском говору – у поређењу с горњоморавским говором	366
Veselinka T. Labroska, Stanislav R. Stanković: Negation in the Dialects of Vratnica and Skopska Crna Gora – a Comparison with the Dialect of Gornja Morava	367

Радивоје М. Младеновић: Реченице са временском клаузом у говору Призренског Подгора	369
Радивоје М. Младеновић: Предложения с временной клаузой в говоре Призренского Подгора	381
Radivoje M. Mladenović: Sentences which Contain Temporal Clauses in the Vernacular of the Prizren Podgor	382
Motoki Y. Nomachi: On a Particular Usage of the Locative and Accusative Cases in Burgenland Croatian	383
Мотоки Ј. Номачи: О употреби локатива и акузатива без предлога у језику градишћанских Хрвата	407
Мотоки Ј. Номачи: Об употреблении предложных и винительных падежей без предлогов в языке Хорватов в Градишке	408

Борис Ју. Норман: Именной субъект при глагольном сказуемом в 1-м лице множественного числа (<i>Одни бабы живем</i>)	409
Борис Ј. Норман: Именски субјекат при глаголском предикату у првом лицу множине (<i>Одни бабы живем</i>)	420
Boris Ju. Norman: Nominal Subject with a Verb Predicate in the 1 st Person Plural (Russian <i>Odni baby zhivem</i>)	421
Victor A. Friedman: <i>Neka</i> : How Macedonian Differs from Both Bulgarian and the Former Serbo-Croatian	423
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : како се македонски језик разликује и од бугарског, и од некадашњег српскохрватског	427
Виктор А. Фридман: <i>Нека</i> : чем македонский язык отличается от болгарского и от бывшего сербохорватского	428
Твртко Т. Прћић: И скраћенице и речи: акроними у српском језику	429
Твртко Т. Прћич: И аббревиатуры, и слова: акронимы в сербском языке	465
Tvrtko T. Prčić: Abbreviations and Words at the Same Time: Acronyms in Serbian	466
Срето З. Танасић: Дијалoшкa цитација као вид туђег говора	467
Срето З. Танасич: Диалогическая цитатность как вид чужой речи	481
Sreto Z. Tanasić: Dialogic Citation as an Aspect of Other People's Speech	481
Мирослав Б. Николић: Лексема <i>пар</i> као квантификатор у српском језику	483
Мирослав Б. Николич: Лексема <i>ПАР</i> как квантификатор в сербском языке	495
Miroslav B. Nikolić: Lexeme <i>PAR</i> as a Quantifier in the Serbian Language	496

Душка Б. Кликовац: О речничкој обради заменичких речи (на примеру показних заменица <i>оволики, толики и онолики</i>) . . .	497
Душка Б. Кликовац: Об отражении в словаре местоименных слов (на примере указательных местоимений <i>оволики, толики, онолики</i>)	515
Duška B. Klikovac: On the Lexicographic Treatment of Pronominal Words (Exemplified by Serbian Demonstrative Pronouns <i>ovoliki, toliki</i> and <i>onoliki</i>)	516
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксните зборообразувачки модели на глаголите на движење во македонскиот јазик	517
Станислава-Сташа Тофоска: Префиксални творбени модели основних глагола кретања у македонском језику	529
Stanislava-Stasha Tofoska: Derivational Models with Prefixes in Macedonian Verbs of Motion	529
Људмила В. Поповић: Доминантне и рецесивне варијанте језика у светлу Европске повеље о регионалним или мањинским језицима	531
Људмила В. Поповић: Доминантны и рецесивны варианты языка в свете европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств	554
Ljudmila V. Popović: Dominant and Recessive Variants of Language in the Light of the European Charter for Regional or Minority Languages	555
Владислава Ж. Ружић: О финалним реченицама у српском језику	557
Владислава Ж. Ружић: О придаточных предложениях цели в сербском языке	574
Vladislava Ž. Ružić: About Intentional Sentences in the Serbian Language	575
Ивана Н. Антонић: Један вид кондензовања временске клаузе у српском језику	577
Ивана Н. Антонић: Один тип конденсации временной придаточной в сербском языке	593
Ivana N. Antonić: One Type of Condensation of the Temporal Clause in the Serbian Language	595
Миливој Б. Алановић: Аналитички каузативи: структурна и значењска обележја предикатског израза	597
Миливој Б. Алановић: Аналитические каузативы: структурные и семантические характеристики предикативного выражения	624
Milivoj B. Alanović: Analytical Causatives: Structural and Semantic Characteristics of the Predicate Construction	624

Снежана У. Гудурић: Мали прилог контрастивној синтакси просте реченице индоевропских језика. Основне реченичне структуре у српском и француском језику	625
Снежана У. Гудурић: К вопросу о сравнительном синтаксисе простого предложения в индоевропейских языках. Основные синтаксические конструкции в сербском и французском языках	644
Snežana U. Gudurić: Petite contribution à la syntaxe contrastive de la phrase simple en langues indoeuropéennes. Les structures syntaxiques fondamentales en serbe et en français	645
Билјана Ж. Марич: Маркери унутрашњег говора у руском и српском језику	647
Билјана Ж. Марич: Маркеры внутренней речи в русском и сербском языках	658
Biljana Ž. Marić: Inner Speech Markers in Russian and Serbian	658
Драгана М. Керкез: О везнику <i>a</i> у савременом руском језику у поређењу са српским	659
Драгана М. Керкез: О союзе <i>a</i> в современном русском языке в сравнении с сербским	673
Dragana M. Kerkez: Russian Conjunction <i>a</i> in Comparison with Serbian	674
Стана С. Ристић: Концепт домовина/отаџбина у контексту асоцијативне граматике	675
Стана С. Ристић: Концепт родина/отечество в контексте ассоциативной грамматики	694
Stana S. Ristić: The Concept of HOMELAND/FATHERLAND in the Context of Associative Grammar	695
Неђо Г. Јошић: Поглед на српску ауторску лексикографију	697
Неђо Г. Јошић: Взгляд на сербскую авторскую лексикографию	709
Neđo G. Jošić: A View of Serbian Authored Lexicography	710
Марија Ј. Стефановић: Ка опису концепта <i>вредносӣ</i> у српском језику	711
Марија Ј. Стефановић: К описанию концепта <i>ценность</i> в сербском языке	729
Marija J. Stefanović: Towards the Description of the Concept of <i>Value</i> in the Serbian Language	730
Владан З. Јовановић: Именица <i>в(и)јенац</i> у изразима с хришћанском компонентом значења у српском језику (из угла српског лексикографског описа)	731
Владан З. Јовановић: Существительное <i>в(и)јенец</i> в выражениях с христианским компонентом значения в сербском языке (с точки зрения сербского лексикографического описания)	745
Vladan Z. Jovanović: Noun <i>в(и)јенац</i> in Phrases with Christian Meaning Component in the Serbian Language (from the Viewpoint of Lexicographic Description)	746

Марина М. Николић: Лексика са семантичком компонентом простора и времена у српском јавном дискурсу током пандемије ковида	747
Марина М. Николич: Лексика со значением времени и пространства в сербском публичном дискурсе во время пандемии ковида	768
Marina M. Nikolić: Spatial and Temporal Vocabulary in Serbian Public Discourse During the COVID Pandemic	769

Хроника

Излагања на представљању књиге: Предраг Пипер, Иван Клајн, Рајна Драгићевић, <i>Нормативна граматика</i> , четврто издање, Нови Сад: Матица српска, 2022, Матица српска, 25. V 2022.	
Градуелност нормативних решења (Јасмина Грковић-Мејџор)	771
Другачија граматичка решења у <i>Нормативној граматици</i> (Весна Ломпар)	776
Четврто издање <i>Нормативне граматице</i> (Рајна Драгићевић)	780

Прикази и критика

Olga Kielak. <i>Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne</i> . Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2020, 316 str. (Ана Самарцић)	785
Дорота Пазио-Влазловская. <i>Церковь в кругу ценностей: семья, традиция, патриотизм (по материалам интернет-портала «Российской газеты»)</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 246 стр. (Ивана Лазић Коњик)	795
<i>Словарь русского языка коронавирусной эпохи</i> . М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю.С. Ридецкая / Санкт-Петербург: Институт лингвистических исследований РАН, 2021. – 550 с. <i>Русский язык коронавирусной эпохи</i> . Коллективная монография / Ин-т лингв. исслед. РАН; М. Н. Приемышева (отв. ред.), Ю. С. Ридецкая. — СПб.: Ин-т лингв. исслед. РАН, 2021. – 610 с. (Драгана Керкез)	802
Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синтаксе: узајамне везе форме и значења</i> . Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2020, стр. 350. (Наташа Киш)	813

- Милош Ковачевић. *Српски стилстичари*. Београд: Српска књижевна задруга, Едиција „Књижевна мисао“, 2021, 332 стр. (Милка Николић) 820
- Светлана Слијепчевић Бјеливук. *Рекламно-пропагандни жанр у српском политичком дискурсу*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 248 стр. (Марина М. Николић) 834

Регистри

- Регистар кључних речи LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 839
- Регистар имена LXXVIII књиге
Јужнословенског филолога, св. 2 843

Ову књигу „Јужнословенског филолога“ посвећују почившем академику Предрагу Пићеру његови пријатељи, колеге и ученици са захвалношћу и поштовањем.

Gregory T. ...

ISSN 0350-185X, – Књ. 78, св. 2 (2022), стр. 731–746

УДК 811.163.41'367.622

811.163.41'371

COBISS.SR-ID 85147913

DOI: <https://doi.org/10.2298/JF12202745J>

Примљено: 27. јуна 2022.

Прихваћено: 9. септембра 2022.

Оригинални научни рад

Владан З. Јовановић*

Институт за српски језик САНУ

ИМЕНИЦА *В(ИЈ)ЕНАЦ* У ИЗРАЗИМА С ХРИШЋАНСКОМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕЊА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (ИЗ УГЛА СРПСКОГ ЛЕКСИКОГРАФСКОГ ОПИСА)

У раду се с лексикографског аспекта разматра именица *в(иј)енац* у изразима с хришћанском компонентом значења у савременом српском језику. Полазиште у истраживању засновано је на претпоставци да у српском језику постоји не само већи број израза с именицом *в(иј)енац* с хришћанском компонентом значења од оних који су забележени у постојећим описним речницима, него и на томе да именица *в(иј)енац* у тим реализацијама представља универзалне хришћанске концепте који су, негде мање, а негде више, описани у речницима словенских језика. Примарни циљ истраживања је да се на основу прикупљене грађе из одабраних писаних извора савременог српског језика, као и увида у речнике појединих словенских језика, размотри лексикографски аспект обраде именице *в(иј)енац* у изразима с хришћанском компонентом значења. Лексикографска анализа усмерена је на лексикографску формализацију израза (устројство одредничке речи), однос лексичког значења и концепта у семантици израза, као и на творбену мотивацију сложеница с именицом *в(иј)енац* као њиховим саставним делом (*венцедавац*, *венценосац* и сл.).

Кључне речи: именица *в(иј)енац*, изрази, речници, лексикографија, дефиниција, значење, српски језик.

1. Увод. Савремени описни речници српског језика именичку лексему *в(иј)енац* представљају као реч богате семантичке структуре, која је најдетаљније описана у Академијином речнику (РСАНУ) будући да је у њему издвојено укупно деветнаест посебних значења и још више подзначења, као и већи број израза. Основно значење лексеме *в(иј)енац*

* vladan.jovanovic@isj.sanu.ac.rs

у РСАНУ је дефинисано на следећи начин: 1. „украшни предмет кружног или овалног облика, исплетен од цвећа, лишћа и сл. (или сличан предмет од метала, камена и др.) као награда победнику, знак почаст, радосног расположења, жалости и др.“ У полисемантичкој структури лексеме *в(иј)енац* значења се даље зракасто (радијално) развијају на основу сличности појмова према ‘облику’ (кружни, круг): „2. у круг уплетени или нанизани разни плодови и др., сплет, ниска, низа“, „3. а. низ лица, предмета или појава, распоређених обично кружно“, „б. скуп, низ, збир (одабраних лица, предмета, догађаја)“, „4. а. кружна ивица, обод, оквир, руб“, „б. врх, горњи, завршни део нечега“, „5. улица кружног облика; широка градска улица у облику лука“ итд., али и према ‘функцији’: 7. а. „царска односно краљевска круна као знак владарског достојанства“, б. „круна која се ставља младенцима на главу приликом црквеног обреда венчања“, 18. „врхунац, највиши степен нечега“, нпр. Зар љубав није кратак израз свију дужности ... темељ и венац наших дивотних веровања? (Мил. М. Ђ., РСАНУ), односно према ‘значају’, ‘вредносним мерилима’: 19. „девичанство, девојачка невиност“, нпр. Касно се удала моја сеја! А није однела сем венца, за удовца, ни руменило свога лица, ни светлост црних очију (Петр. П., РСАНУ).

Међу наведеним значењима, видимо, нема експлицитно издвојене дефиниције која би описала значење с хришћанском семантичком компонентом, које се у српском језику развило из двају религијских концепата: библијског концепта Христовог страдања и предањског концепта мучеништва за Христа. Прво се односи на подвиг Исуса Христа, а други се односи на оне који у његово име и за правду Божју страдају. Иако није експлицитно издвојено, значење с хришћанском компонентом потврђено је примерима којима се илуструје употреба лексеме *в(иј)енац*. Тако су у оквиру првог поменутог значења у РСАНУ издвојене две фигуративне реализације као подзначења: а) „слава, симбол славе“ и б) „нешто што се добива као награда“. За друго поменуто подзначење (б) дат је пример из Вука, у којем се јасно препознаје хришћански концепт жртве-победника: Благо човеку који претрпи напаст; јер кад буде кушан примиће вијенац живота, који Бог обрече онима који га љубе (Вук). Поменуто фигуративна значења пренета су из овог речника у РМС, с тим што су у њему уместо дефиниције издвојене само синтагме с квалификативом фиг., при чему међу примерима нема ниједног с поменути хришћанским контекстом. У једнотомном речнику српског језика (РСЈ) ово значење дато је као 1б), укључујући и квалификатор фиг., али без примера којим би се издвојено значење илустровало.

У Рјечнику Југославенске академије (РЈА) издвојено је као опште значење оно које је засновано на интегралним семама у садржају именице *в(иј)енац*: „а. у правом смислу: уопће све оно, што има кружни облик (luk,

obluk, kolobar)“ [подвукао ВЈ], а међу појединачним значењима издвојено је религијско значење небеске круне добијене после смрти, којом су „на nebu овјенчани муџениџи, исповједниџи, науџитељи, дјевиџе“.

Када је реч о изразима, они су у посматраним речницима дати, како је иначе обичај у српској традиционалној лексикографији, на крају, у посебно издвојеном делу речничког чланка насловљеном – „Изр(ази)“.¹ У РСАНУ се међу изразима налазе три који у себи садрже хришћански концепт мучеништва²: **трнов венац** „мучеништво, страдање“ и **венчати се мученичким венцем; примити, стећи мученички венац** „стећи славу мученика“, с тим што су за илустрацију значења првог израза дати примери у фигуративној употреби, а не у изворном библијском значењу, нпр. Пријатеље народне место хвале, очекивао [је] трнови венац (Јед. 1873, РСАНУ). Фразеологизација овог израза, дакле, настала је од библијске мотивационе форме добијањем новог значења у новом глобалном контексту (библијски → световни контекст).

Полазећи од претпоставке да је у српском језику потврђено више израза који се појмовно везују за хришћански концепт страдања и мучеништва него што су они у речницима описани, с једне стране, као и од чињенице да се ти појмови, с обзиром на то да представљају део универзалних концепата хришћанске културе, налазе и у другим језицима и речницима који их описују, с друге стране, у раду ћемо на основу примера из наше грађе представити један од могућих начина њиховог лексикографског описа, водећи рачуна о концептима којима припадају.

Циљ истраживања је да се на основу грађе из одабраних писаних извора савременог српског језика утврди да ли су и на који начин поменута значења описана у речницима српског језика, посебно се осврћући на анализу односа лексичког значења и концепта у лексикографској дефиницији описних речника.³ Пошто се ради о стилски обележеној лек-

¹ У оквиру засебног дела речничког чланка под „Изр.“ у лексикографској пракси израде описних речника налазе се различити устаљени структурно-семантички вишелексемни спојеви, који „осим фразеологизама садрже и облике који спадају у предмет проучавања фразеологије у ширем смислу (то су: перифразе, изрази, поздравни, клетве, узречице, блаже псовке итд.), фразеолошке јединице, прецедентни искази, клетве, поздравне форме, узречице, блаже псовке, неке изреке“ (Вуловић 2021: 213; уп. и Вуловић 2017: 262).

² У РМС и РСЈ библијску компоненту значења има само израз *т̄рнов венац*, с тим што она као таква није експлицитно назначена у лексикографском опису: „мучеништво, страдање“ [без примера].

³ Једно од проблемских питања лексичког значења у савременој описној лексикографији тиче се односа значења и концепта (в. Попова, Стернин 2011: 31). Реч је о лексемама с вредносним компонентама у своме садржају, које представљају израз колективног знања и искуства носилаца националног језика, односно израз стручног, научног знања, као и став, гледиште носилаца језика о појмовима које именују. Тако је, на пример,

сици, у раду смо, поред описних речника, користили изворе из домена српске православне духовности и културе. Полазећи од чињенице да се ради о универзалним хришћанским концептима (изразима), анализа је подразумевала и увид у описне речнике других словенских језика. Ипак, по природи ствари, ужи, централни фокус у раду заузима словенски лингвокултурни простор *Slavia Orthodoxa*, тј. поглед на обраду лексички еквивалентних лексема с једнаким културолошким концептима везаним за Христово страдање и мучеништво за Христа у описним речницима појединих словенских језика (уп. АТС; БТР; ТСБЛМ; БТСРЯ; Ожегов 2017; РМЈ; Ушаков 2005 и др.).

2. КОНЦЕПТ ХРИШЋАНСКОГ МУЧЕНИШТВА, ПОДВИГА, СЛАВЕ И СЛ. У ЛЕКСИЧКОМ САДРЖАЈУ ЛЕКСЕМА *В(И)ЕНАЦ*. – Венац у хришћанству симболише мучеништво и страдање за Божју правду односно симболише награду задобијања Царства небеског. Хришћански симбол венца, према Библији, везан је за догађај пре Христовог распећа, када му римски војници „оплетоше венац од трња, те му ставише на главу и трску у његову десну руку, па клекнуше пред њим и наругаше му се говорећи: ‘Здраво, јудејски царе!’“ (Мт 27, 29; Јв 19, 2–5). Венац од трња за хришћане означава симбол Христовог страдања, жртвовања за човека и његову победу над смрћу, која је свима показала пут спасења. Венац се у православљу везује и за црквени обред венчања⁴, у оквиру којег јереј или архијереј „над главама брачника венцима чини знак крста“, венчавајући их и благосиљајући их говорећи трипут: „Господе, Боже наш, славом и чашћу венчај их“ (Енц. правосл.). Тиме се, такође, овај догађај доводи у везу с поменутом библијском симболиком венца, будући да „венац код хришћана има значење победничког венца – тријумфа хришћана над својим страстима“ (ВПБЕР, под венац брачни). Енц. правосл. у оквиру одреднице *венац мученички* наводи да библијско значење речи *венац*⁵ представља „паралелу агонских венаца код Хелена, с том разликом што су борбе Хелена у стадиону биле физичке, а њихова награда венац од растиња који је венуо, док је борба апо-

Ана Вјежбицка анализирала концепт ‘судбине’ у руском језику (*судьба*), издвојивши га, на основу етнопсихолошких и етнолингвистичких специфичности, као кључни концепт руске културе (ВЕЖБИЦКАЈА 2011: 426).

⁴ „Naziv [vjenčanje] stvoren [je] prema običaju istočne crkve da se prigodom crkvenog obreda mladenki položi vijenac u crkvi na glavu“ (Skok III).

⁵ Наместо грчког *καὶ πλέξαντες στέφανον* односно српског *и̋рнов в(и)јенац* (уп. и рус. терновый венец; пољ. wieniec z ciernia (Biblia)) у енглеском преводу Библије стоји појам ‘круна’, према латинском *corona* – „crown of thorns“: „And they stripped him and put a scarlet robe on him, and twisting together a crown of thorns, they put it on his head and put a reed in his right hand. And kneeling before him, they mocked him, saying, ‘Hail, King of the Jews!’“ (Matt. 27, 28–29). Словенски језици у означавању агонских венаца користе појам *венац*, којем одговара латинско *corona* (Skok III).

стола, мученика и хришћана уопште била духовна. Да би добио венац, хришћанин мора да се бори за Христа [...] Онај хришћанин који то изврши добија као награду победнички венац, али не распадљив венац од граница и лишћа као хеленски агонисти на утакмицама у стадиону, па ни од злата, већ нераспадљив венац, под којим се подразумева вечно блаженство у Царству небеском“ (Енци. правосл.). Метафору према агонским венцима и хеленским такмичарима у хришћанском контексту осликава следећи пример употребе именице *венац* у изразу *венцем венчавајти*: Господ прославља своје прослављаче, / Венцима венчава победне тркаче (Велимировић 2008: 774).

Без обзира на то да ли је реч о хришћанском или претхришћанском контексту, семски састав лексеме *в(и)јенац* обухвата три доминантне семе: ‘бесмртност’, ‘подвиг’ и ‘слава’. Поменуто компоненте налазе се у лексичком садржају лексеме *в(и)јенац*, у значењу „симбол бесмртне славе“, које бележи Речник Његошева језика, дајући за илустрацију ове примере: У великим народима генију се гњ’јездо вије; / овде му је [...] / и тријумфа дични в’јенац, / да му краси главу смјелу (ГВ, Посв. 10–12, РЊЈ); Свагда ће ти пред оружјем / противника сила падат, / и вјенчеве бојем плетне / твоја хитра брати рука (Св. V, 560–563, РЊЈ) итд.

Компоненте ‘бесмртност’, ‘подвиг’ и ‘слава’ налазе се и у лексичком садржају израза мотивисаних именицом *в(и)јенац*, такође забалежених у Речнику Његошева језика: **(с)плести вијенац (бесмртија** и сл.), **(с)плести вијенце** (коме, чему) у значењу „пронети, проносити нечију славу, (про)славити, (по)хвалити (некога, нешто)“, у којима се појам ‘венац’ везује за претхришћански, антички контекст награде за освојену победу на такмичењима у борбама, спортским играма и сл.: Фебу, Никсу и Аврори / већ су п’јевци много вјешти / сплели в’јенце неувехле (Пј. 134, 55–57, РЊЈ); Покољење за пјесну створено / виле ће се грабит у вјекове / да вам в’јенце достојне саплету (ГВ, 2336–2338, РЊЈ) итд.

3. Поглед у ОПИСНЕ (АКАДЕМИЈСКЕ) РЕЧНИКЕ ДРУГИХ СЛОВЕНСКИХ ЈЕЗИКА (РУСКИ, БЕЛОРУСКИ, УКРАЈИНСКИ, БУГАРСКИ). – Именица *в(и)јенац*, по пореклу општесловенска реч (од стсл. в’њнць; уп. слов. *venec*, рус. *венец*, буг. *венец*, чеш. *věpec*, *vínek*, пољ. *wianek*) (Скок III), има развијену полисемантичку структуру у свим словенским језицима. На основу увида у значења словенских еквивалената лексеме *в(и)јенац* у речницима словенских језика са лингвокултурног простора *Slavia Orthodoxa*, приметили смо да се у свим описаним значењима појам ‘венац’ односи и на концепте двеју културних парадигми, претхришћанске и хришћанске, које се у семантичком садржају често преплићу и прожимају: ‘победа’, ‘тријумф’ (за личну славу и част / за славу и част Исуса Христа), ‘бесмртност’ (бесмртност личне славе / бесмртност душе, живот вечни). Полазећи

од еквивалентних значења у словенским језицима, уочавамо да постоје разлике међу речницима у погледу приказа поретка наведених значења у речничком чланку. Тако у поређењу са првим описаним значењем у речницима српског језика, у којима се лексема *в(и)јенац* дефинише као украсни предмет кружног или овалног облика, исплетен од цвећа, лишћа и сл. као награда победнику, односно знак почаст, достојанства и сл. (уп. РМС; РСЈ; РСАНУ), у описном речнику руског језика (в. венец у ОЖЕГОВ 2017; ТСРЯ) поредак значења има нешто другачију структуру. У речнику Ожегов 2017 издвојено је шест посебних значења, али је као прво наведено библијско значење⁶, обележено квалификативом стар.⁷: „То же, что венок (стар). Терновый венец.“, а потом, под бројем 2, описано је изведено значење (означено као пренесено): „2. *йерен.*, *чего*. Успешное завершение чего-н. как награда за труды, старания (высок.)⁸ ...“, а остала значења иду овим редоследом: 3. круна као симбол власти монарха; 4. круна коју носе брачници у црквеном обреду венчања; 5. ореол око главе светитеља на икони и 6. ред трупаца у брвнари. На сличан начин обрађена је лексема *венец*⁹ у ТСРЯ (1935; 2000), у којем је издвојен и израз **принять мученический венец** „(церк.-книжн) умереть в мучениях за веру“. Руски језик познаје дистинкцију између *венец*, који управо због црквенословенске провенијенције семантику везује за сферу сакралног,¹⁰ и *венок*, полисемичну лексему која се везује за конкретна значења у профаној сфери (в. Кончаревић 2015: 326).

У академијиним речнику украјинског језика (АТС) као основно значење лексеме *вінок* дато је „квіти, листя, гілки і т. ін., сплетені в коло, яким звичайно прикрашають голову“, при чему је у оквиру истог значења означена и његова фигуративна употреба, издвојена као подзначење: „симбол бесмртности, вечно славе“: Свята Правда буде квітчати високе чоло славетного Співця-Баяна невмирущим вінком слави (Панас Мирний, V, 1955, 317). Међу изразима с хришћанском компонентом значења издвојен је „**Терновий вінок** — символ страждання. Трагізм особистого

⁶ Оно је, претпостављамо, из идеолошких разлога означено квалификативом стар. односно книжн. устар. у ТСРЯ (1935; 2000), будући да се у савременом издању Библије на руском језику именица *венец* употребљава у том значењу: „И сплетши венец из терна, возложили Ему на голову и дали Ему в правую руку трость; и, становясь пред Ним на колени, насмехались над Ним, говоря: радуйся, Царь Иудейский! (Мат. 27, 29).

⁷ Застарело значење.

⁸ Квалификатор *высок*. упућује на виши књижевни стил употребе речи у овом значењу.

⁹ У истом речнику је као синонимна лексема у истом значењу означена лексема *венок*.

¹⁰ „*Венец* је на симболичком плану [...] везан за мучеништво, патњу, страдање, али и за славу будућег века у јудеохришћанском поимању“ (Кончаревић 2015: 329).

життя часто вплітається в терновий вінок життя народного“ (Михайло Коцюбинський, III, 1956, 41). Из примера се види да је реч о фразеологизму, дакле изразу који је измештен из изворног, примарног библијског контекста¹¹.

У речнику белоруског језика (ТСБМ) као прво значење именице *вянец* издвојено је значење круне на главама младенаца при њиховом црквеном венчању, а потом следи значење покривача за главу као израз високог достојанства, нпр. у изразу „Царскі вянец“, потом значење „последњи, највиши степен, врхунац нечега“ итд. Библијско значење у овом речнику није издвојено, а слично је поступљено и у речнику новијег издања речника белоруског језика академијског типа¹² (в. Капылова 2016).

У Речнику бугарског језика Бугарске академије наука код именице *венец* издвојено је значење са семантичком компонентом ‘слава’, квалификовано као пренесено: **венец**, „прен. награда, слава, прослава“, које потврђује и овај пример: „Борбата ни свецена и велика / венци на родина-та ни спечели (Ив. Вазов)“ (БТР). Значења са хришћанском (библијском, јеванђељском) компонентом нису посебно издвојена.

4. ИМЕНИЦА *в(и)јЕНАЦ* У ИЗРАЗИМА С ХРИШЋАНСКОМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕЊА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВ ЛЕКСИКОГРАФСКИ ОПИС. – Као што смо на почетку рада истакли, у описним речницима српског (српскохрватског) језика издвојена су по два или три израза с поменутиим значењем, уп. **трнов венац** „мучеништво, страдање“ и **венчати се мученичким венцем; примити, стећи мученички венац** „стећи славу мученика“, с тим што су за илустрацију значења првог израза дати примери у фигуративној употреби, а не у изворном библијском контексту с Исусом Христом као средишњим појмом, а слично је поступано и у речницима појединих словенских језика (уп. АТС; БТР).

Прегледајући корпус приметили смо да су сви ексцерпирани примери израза с именицом *в(и)јенац* с хришћанском компонентом значења које смо прикупили за потребе овог рада семантички мотивисани одговарајућим значењем именице *в(и)јенац* као што је „Божја награда;

¹¹ Речи и изрази који потичу из Библије, а који измештањем из библијског контекста добијају ново значење (уп. нпр. *блудни син*, *фарисеј* итд.) у науци се означавају термином *библизми* (в. Тихонов-Хашимов 2008, под Библиизм; Јовановић 2019: 85).

¹² Иако поменути речници не бележе библијско значење именице *вянец* као симбола Христовог страдања, у преводима Светог писма на белоруски језик уобичајена је употреба именице *вянец* у том значењу. Пажњу на ову чињеницу скренуо нам је млади белоруски слависта Микита Супрунчук, на чему му топло захваљујемо. Уп. одговарајући цитат у званичном преводу Светог писма Белоруског егзархата Московске патријаршије: „І, сплёўшы вянец з церняў, усклалі на галаву Яго і далі Яму ў правую руку кій, і, стаўшы перад Ім на калені, глуміліся з Яго, кажучы: радуйся, Цар Іудзейскі!“ (Мац. 27, 29).

знак посвећења“, о чему говоре следећи примери употребе именице *в(иј)енац* у конкретном значењу:

Ноћу паде необична светлост с неба, која разгреја воду у језеру и тела мученика, а с том светлошћу спустише се с неба 39 венаца на главе њихове (Велимировић 2008: 174). Видеше тамничари два светла ангела у тамници: један покриваше тело мучениково својом одећом, а други полагаше диван венац на главу његову“ (Велимировић 2008: 470). Сад је време борбе и трпљења. / За јунаке спремљена кочија. / Сјај венаца над вама се сија, / Не бојте се мрачних главосека (Велимировић 2008: 640). Попушта Свевлаги – да би Свога слугу окитио са што више победа и са што више победних венаца (Велимировић 2003а: 105).

Изрази мотивисани овим значењем именице *в(иј)енац* у својој примарној (неутралној) реализацији чувају хришћанску компоненту у своме садржају, што ћемо показати на следећим примерима њихове употребе. Примери су, према природи теме, црпени из дела у којима се обрађује хришћанска тематика, при чему се, у конкретном случају, ради о делима која се по свом значају налазе у врху српске књижевне речи и културе.

Следећи лексикографску концепцију, издвојићемо прво именичке (I), а потом глаголске (II) конструкције израза. Уз одредничку форму израза наводимо дефиницију значења и примере којима се описана значења илуструју.

(I)

венац мучеништва „подвиг страдања за Христа“. – Никад, царе, твоја бити нећу, / Шта ми нудиш? Венац од прашине! / Ја три венца имам у Господа, / У Исуса мог вечног Женика: / Први венац – јер веру одржах. / Други венац – јер девство сачувах, / Трећи венац – венац мучеништва (Велимировић 2008: 319).

задобијање венаца „стицање славе мученика“. – Беде ... нападају праведника и служе, по речима Златоустовим, „узроком задобијања венаца, као што је то случај са Лазаром и Јовом“ (Велимировић 2008: 677).

неувели венац „вечна слава мученика“. – Фервута са својом сестром и робињом пострада ... за Христа 343. год. заслуживши тиме неувели венац у бесмртном царству Господа свога (Велимировић 2008: 243).

трнов венац¹³ „мучеништво, страдање“. – Својим гресима сваки грешник плете нови трнов венац и ставља на свету главу Његову

¹³ У основи израза је библијски наратив о страдању Христовом, тј. онога који је страдао са венцем од трња на глави: „А војници оплетоше вијенац од трња и метнуше му на главу, и обукоше му пурпурну хаљину, и говораху: Здраво царе јудејски! И удараху га по образима“ (Јов. 19, 2–3).

(Велимировић 2008: 223). Када га [св. муч. Епимаха] незнабошци почеше ... мучити, он узвикну: „Удрите ме, плујте ме, ставите ми трнов венац на главу ...“ (Велимировић 2008: 801).

(II)

венча(ва)ти венцем (живота) „подарити, даривати некоме духовну награду (о Богу, о мудрости Божјој)“: – Задобиј страх Божји, заволи уразумљење и мудрост; ову целуј, и она ће те венчати венцем живота (Велимировић 2003в: 147). То Господ прославља своје прослављаче, / Венцима венчава победне тркаче (Велимировић 2008: 774).

губити венац небесни „остајати без Бога, без Божјег благослова“: – О брате возљубљени, не чини то, не одричи се Господа нашег Исуса Христа, не губи венца небесног! (Велимировић 2008: 102).

дати венац (некоме) „наградити нечију жртву (о Господу)“: – Хтедох дати за Господа главу, / Но Господ ме од тога одврати / Мученички венац не хте дати (Велимировић 2008: 400). Мученички сконча за Христа, који му даде двојак венац у царству Свом небеском: венац јерарха и венац мученика (Велимировић 2008: 725).

Овим изразом је мотивисана сложеница *венцедавац* у значењу „онај који даје венац, који награђује мученике за веру, праведнике, свете јерархе, девственике, испоснике и сл. (о Богу)“¹⁴, што ћемо илустровати следећим примером: О витези крста, синови светлости, ...| Венцедавац Господ увенча вас красно (Велимировић 2008: 16).

добити венац „стећи награду, благослов од Бога“: – Кротак зна, да они из последњих редова ако врше предано вољу Божју, добијају славнији венац од оних који су се прогурали у прве редове да изврше вољу своју (Велимировић 2003а: 97).

изгубити венац вечни „лишити се вечнога живота, награде што је Господ приправио онима који га љубе“: – О храбри војини Христови, зар због ласкања својих сродника хоћете да изгубите венац вечни (Велимировић 2008: 931).

примити (мученички) венац, примити венац мучеништва, удостојити се венца мученичког и сл.¹⁵ „стећи славу мученика, посветити се“: – Многи незнабошци обрате се у веру, те неки од њих бише посечени ... и примише венце (Велимировић 2008: 161). Ову седморицу апостоли преведоше у веру Христову ... Чувши цар за то нареди да се ... уморе смрћу у врелој смоли. И тако они примише венац мученички (Велимировић 2008: 303). Свешт. муч. Терапонт, еп. Кипарски ... у време гоњења Хришћана удостојио се још и већег венца, венца мученичког

¹⁴ Уп. рус. *вѣнцѣдавецъ* (Даль 1912).

¹⁵ Уп. рус. *принять мученический венец* „умерет в мучениях за веру“ (ТСРЯ).

(Велимировић 2008: 369). Пострада [преп. муч. Теодосија] у време опакога цара Лава Исаврјанина, иконогонитеља, и прими венац: девичански и мученички (Велимировић 2008: 379). Нека девица Паула узме тела мученика јавно и сахрани их часно. За то би оптужена, и после мука посечена, примивши од Господа два венца: венац девства и венац мучеништва (Велимировић 2008: 393).

Израз *примити венац (мученички, славе)* мотивисао је творбу сложенице *боговенчан* у значењу „Богом овенчан венцима“. – Прокопије учаше [жене] вери Христовој а нарочито томе како ће примити венац мученички. Зато се у чину венчања брачника помиње св. Прокопије, поред боговенчаног цара Константина и Јелене (Велимировић 2008: 485).

Према изразу *примити в(и)јенац* и сл. настала је сложеница *венценосац* у значењу „онај који носи славу мученика за Христа“. – Овај сељак малоруски [преп. муч. Пахомије] постаде мученик и венценосац у царству Христовом (Велимировић 2008: 360).

припремити венац славе (некоме) „припремити награду у царству небеском“. – Св. апостол Симон Зилот ... буде намучен и најзад на крсту распет као и његов Господ, који ми је припремио венац славе у царству бесмртном (Велимировић 2008: 332).

увенчати венцем (мученичким, славе и сл.) „примити к себи, наградити (о Богу)“. – Господ га је [преп. муч. Анастасија] најзад увенчао венцем мученичким (Велимировић 2008: 59). Увенча је [преподобну Ксенију] Господ венцем бесмртности, | Уведе у чертог вечите радости (Велимировић 2008: 64). Сократ и Дионисије бише копљем прободени, а Филипа мачем посечена. Сви бише увенчани венцем славе у царству Христовом (Велимировић 2008: 285). Бог га [Лазара Косовског] прославио тиме што га је посветио увенчавши га двојним венцем: као свога слугу и као мученика (Велимировић 2003б: 79).

(у)венчати се венцем вечне (бесмртне) славе „примити дар светости, посветити се“. – Св. Девица Евталија увенча се венцем вечне славе (Велимировић 2008: 156). Један је суд грешнички а други је суд Божји. Најпониженији међу људима постао је код Бога увенчан славом ангелском (Велимировић 2008: 349). Душе њихове [св. муч. Зинона и Зине] увенчаше се венцима у царству Христовом (Велимировић 2008: 443). Пострадаше сви часно, и увенчани венцима бесмртне славе преселише се у царство Христа Бога нашега (Велимировић 2008: 599).

(у)венчати се венцем мученичким „стећи славу мученика“. – По некој клевети беху изведене на суд, мучене и мукама уморене 304. год. Тако ове славне девице [Кириакија, Велерија и Марија] венчаше се венцем мученичким (Велимировић 2008: 404). Када Зиновије би стављен на љуте муке, јави се судији сестра мученикова и рече: „Ту чашу страдања и ја хоћу да испијем и венцем тим да се венчам“ (Велимировић 2008: 798).

Беше св. Аквилени 12 година од рођења када пострада за Господа. А пострада и увенча се венцем мученичким 293. год. (ВЕЛИМИРОВИЋ 2008: 420). После великих истјазана чесно пострада за Христа и венча се венцем мученичким (ВЕЛИМИРОВИЋ 2008: 743).

удостојити мученичког венца (некога) „в. увенчати венцем (мученичким, славе и сл.)“ – Св. Јулиита беше радосна и заблагодари Богу, што сина њеног удостоји мученичког венца (ВЕЛИМИРОВИЋ 2008: 504).

Сви издвојени и описани изрази с хришћанском компонентом значења – *венац мученишиџва, неувели венац, ѿрнов венац, венча(ва)ѿти венцем (живоѿта), венчаѿти се венцем мученичким, губиѿти венац небесни, даѿти (мученички) венац, добиѿти венац, изгубиѿти венац вечни, ѿримиѿти (мученички) венац, ѿримиѿти венац мученишиџва, удосѿјојиѿти се венца мученичког и сл., ѿриѿримиѿти венац славе (некоме), увенчаѿти венцем (мученичким, славе и сл.), (у)венчаѿти се венцем вечне (бесмрѿне) славе, удосѿјојиѿти мученичког венца* (некога) – семантички су мотивисани сродним значењима именице *в(и)јенац*, која се у хришћанском контексту реализују као „Божја награда; знак посвећења; подвиг“. Хришћанска симболика венца као награде апостолима, мученицима, подвижницима, праведницима у њиховом хришћанском подвигу представљена је, као што смо истакли, у метафоричној слици ловоровог¹⁶ венца у грчко-римској традицији.

5. Закључак. Лексикографско-лексиколошка анализа израза с именицом *в(и)јенац* у српском језику показала је, с једне стране, да у сакралном функционалностилском комплексу српског језика постоји већи број израза са хришћанском компонентом значења него што их је у описним речницима издвојено и описано, као и то да, с друге стране, хришћанска компонента значења именице *в(и)јенац*, било да је реч о самосталној лексичкој реализацији било да је реч о изразима у којима она учествује као семантички носећа реч, често није посебно издвојена у речничким дефиницијама. Семантичке компоненте ‘слава’, ‘подвиг’, ‘бесмртност’, које се налазе у лексичком садржају израза мотивисаних именицом *в(и)јенац*, припадају примарно хришћанском концепту подвига, мучеништва, страдања и победе, што уједно представља и њихова примарна значења. То конкретно значи да би се, на пример, израз *ѿрнов в(и)јенац* у речнику описног типа најпре обележио као библијски израз, а потом би се изведено, тј. фразеолошко значење издвојило и посебно дефинисало. У првом случају реч је о библијском изразу, а у другом о близуму као нарочитој врсти фразеологизама. Такође, увидом у еквивалентне изразе у речницима словенских језика, при чему је посебна пажња у раду усмерена на речнике са словенског простора *Slavia Orthodoxa*, приметили

¹⁶ Ловор као зимзелена биљка која симболише победу, заслугу и успех.

смо да именица *в(и)јенац* у саставу израза у конкретним семантичким реализацијама представља универзалне хришћанске концепте, који су, негде мање, а негде више, описани у речницима словенских језика.

Цитирана лијерајџура и извори

- АТС: *Академиџниј тлумаџниј словник*. <<http://sum.in.ua/s/vinok>> 2. 5. 2022.
 [АТС: *Akademichnij tlumachnij slovník*. <<http://sum.in.ua/s/vinok>> 2. 5. 2022]
- БК: *Библјињи корпус*. <https://biblija.bnkorpus.info/translations.html#compare_Mt_rus> 5. 6. 2022.
 [БК: *Biblijny korpus*. <https://biblija.bnkorpus.info/translations.html#compare_Mt_rus> 5. 6. 2022]
- БОГДАНОВИЋ, Димитрије (прев.). Свети Јован Лествичник. *Лествица*. Бања Лука: Романов, 2008.
 [BOGDANOVIĆ, Dimitrije (prev.). Sveti Jovan Lestvičnik. *Lestvica*. Banja Luka: Romanov, 2008]
- БТР: Андрейџин Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стојков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник* (доп. и прер. Димитър Попов), четврто издание. Софија: Издаџелство, Наука и изкуство, 1996.
 [BTR: Andrejčin L., L. Georgiev, St. Ilčev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stojkov, Cv. Todorov. *B'lgarski t'lkoven rečnik* (dop. i prer. Dimit'r Popov), četv'rto izdanie. Sofiâ: Izdatelstvo, Nauka i izkustvo, 1996]
- БТСРЈ: *Большой толковый словарь русского языка*. С. А. Кузнецов (ред.). СПб.: Норинт, 1998.
 [BTSRĀ: *Bol'soj tolkovyj slovar' russkogo âzyka*. S. A. Kuznecov (red.). SPb.: Norint, 1998]
- ВЕЖБИЦКАЈА, А. *Семантиџескије универсалии и базисније концепти*. Москва: Језици славјанских култур, 2011.
 [VEŽVIČKĀĀ, A. *Semantišeskie universalii i bazisnye koncepty*. Moskva: Ŗzyki slavânskikh kul'tur, 2011]
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај. Рајска пирамида. *Вера светих*. Ваљево: Глас цркве, 2003а: стр. 89–109.
 [VELIMIROVIĆ, Nikolaj. Rajska piramida. *Vera svetih*. Valjevo: Glas crkve, 2003a: str. 89–109]
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај. Српски народ као Теодул. *Земља недођија*. Ваљево: Глас цркве, 2003б: стр. 63–101.
 [VELIMIROVIĆ, Nikolaj. Srpski narod kao Teodul. *Zemlja nedođija*. Valjevo: Glas crkve, 2003b: str. 63–101]
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај. Јеванђелске теме. *Жејве Господње*. Ваљево: Глас цркве, 2003в: стр. 75–156.
 [VELIMIROVIĆ, Nikolaj. Jevandelske teme. *Žetve Gospodnje*. Valjevo: Glas crkve, 2003v: str. 75–156]
- ВЕЛИМИРОВИЋ, Николај. *Охридски ѝролог*. Ваљево: Манастир Лелић, 2008.
 [VELIMIROVIĆ, Nikolaj. *Ohridski prolog*. Valjevo: Manastir Lelić, 2008]
- ВПБЕР: *Велики ѝравославни богословски енциклопедијски речник*. Том 1. Радомир Ракић (ред.). Нови Сад: Православна реч, 2010.
 [VPBER: *Veliki pravoslavni bogoslovski enciklopedijski rečnik*. Том 1. Radomir Rakić (red.). Novi Sad: Pravoslavna reč, 2010]
- ВУЛОВИЋ, Наташа. „Принципи и методе лексикографске обраде фразеолошке грађе у описном речнику савременог српског језика“. У: Р. Драгићевић,

- (ур.). *Пуџевима речи* (зборник радова у част Даринки Гортан Премк). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2017: стр. 259–271.
- [VULOVIĆ, Nataša. „Principi i metode leksikografske obrade frazeološke građe u opisnom rečniku savremenog srpskog jezika“. U: R. Dragičević (ur.). *Putevima reči* (zbornik radova u čast Darinki Gortan Premk). Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2017: str. 259–271]
- ВУЛОВИЋ ЕМОНТС, Наташа. „Лексикографска кодификација и место обраде изрека и пословица у описним речницима савременог српског језика“. У: С. Ристић и др. (ур.). *Лексикографија и лексикологија у светлу актуелних проблема*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021: стр. 205–221.
- [VULOVIĆ EMONTS, Nataša. „Leksikografska kodifikacija i mesto obrade izreka i poslovice u opisnim rečnicima savremenog srpskog jezika“. U: S. Ristić i dr. (ur.). *Leksikografija i leksikologija u svetlu aktuelnih problema*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2021: str. 205–221]
- ДАЉЬ, Владимир. *Толковий словарь живого великорусскаго языка*. С.-Петербургъ – Москва, 1912.
- [DAL', Vladimir. *Tolkovyy slovar' živogo velikorussskago âzyka*. S.-Peterburg" – Moskva, 1912]
- ЭССЛТП: *Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий*. Тихонов, А. Н. и др. (ред.). Москва: Флинта – наука, 2008.
- [ËSSLTP: *Ënciklopedičeskij slovar'-spravočnik lingvističeskikh terminov i ponâtij*. Tihonov, A. N. i dr. (red.). Moskva: Flinta – nauka, 2008]
- Енци. правосл.: *Енциклопедија православаља I–III*. Димитрије М. Калезић (гл. ур.). Београд: Савремена администрација, 2002.
- [Enc. pravosl.: *Enciklopedija pravoslavlja I–III*. Dimitrije M. Kalezić (gl. ur.). Beograd: Savremena administracija, 2002]
- ЈОВАНОВИЋ, Владан. „Библијски израз *син чов(ј)еч(и)ји* из угла српске описне лексикографије“. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* LXII/1 (2019): стр. 85–96.
- [JOVANOVIĆ, Vladan. „Biblijski izraz *sin čov(j)eč(i)ji* iz ugla srpske opisne leksikografije“. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* LXII/1 (2019): str. 85–96]
- КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија. *Поглед у теолингвистику*. Београд: Јасен, 2015, стр. 323–333.
- [KONČAREVIĆ, Ksenija. *Pogled u teolingvistiku*. Beograd: Jasen, 2015, str. 323–333]
- НЗ: *Novum Testamentum Graece* <<https://www.academic-bible.com/en/online-bibles/novum-testamentum-graece-na-28/read-the-bible-text/bibel/text/>> 5. 5. 2022.
- [NZ: *Novum Testamentum Graece* <<https://www.academic-bible.com/en/online-bibles/novum-testamentum-graece-na-28/read-the-bible-text/bibel/text/>> 5. 5. 2022]
- ОЖЕГОВ, С. И. *Толковий словарь русского языка*. 28. изд. Под ред. Л. И. Скворцова. Москва: Мир и Образование, 2017.
- [OŽEGOV, S. I. *Tolkovyy slovar' russkogo âzyka*. 28. izd. Pod red. L. I. Skvorcova. Moskva: Mir i Obrazovanie, 2017]
- ПОПОВА, З. Д., И. А. Стернин. *Лексическая система языка. Внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы описания*. Москва: Либроком, 1912.
- [POPOVA, Z. D., I. A. Sternin. *Leksičeskaâ sistema âzyka. Vnutrennââ organizaciâ, kategorial'nyj apparat i priemy opisaniâ*. Moskva: Librokom, 1912]

- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*. Нови Сад – Загреб: Матица српска и Матица хрватска (I–III), Нови Сад: Матица српска (IV–VI), 1967–1976.
- [RMS: *Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*. Novi Sad – Zagreb: Matica srpska i Matica hrvatska (I–III), Novi Sad: Matica srpska (IV–VI), 1967–1976]
- РЊЈ: Стевановић, Михаило, Милица Вујанић, Милан Одавић и Милосав Тешић. *Речник језика Пејтра II Пејтровића Његоша*. I–II. Београд: Српска академија наука и уметности, Црногорска академија наука и умјетности, Народна књига, Обод просвета, Српска књижевна задруга, 1983.
- [RNJ: Stevanović, Mihailo, Milica Vujanić, Milan Odavić i Milosav Tešić. *Rečnik jezika Petra II Petrovića Njegoša*. I–II. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Narodna knjiga, Obod prosveta, Srpska književna zadruga, 1983]
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (изашла 21 књига). Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959– .
- [RSANU: *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* (izašla 21 knjiga). Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpski jezik SANU, 1959–]
- РСЈ: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.
- [RSJ: *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2007]
- Светио њисмо Сџарога и Новога завјетџа*. Библија. Београд: Свети архјерејски синод Српске православне цркве, 2018.
- [*Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta. Biblija*. Beograd: Sveti arhijerejski sinod Srpske pravoslavne crkve, 2018]
- ТСБЛМ: *Тлумачалны слоўник беларускай літаратурнай мовы*. I. Л. Капылова (ред.). Мінск: Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, 2016.
- [TSBLM: *Tlumačalny slovník belaruskaj literaturnaj movy*. I. L. Kapulyova (red.). Minsk: Nacyónal'naâ akademiâ navuk Belarusi, 2016]
- ТСБМ: *Тлумачальны слоўник беларускай мовы* — тлумачальны слоўник на аснове пяцітомніка 1977–1984 гг. Акадэмічнае выданне пад рэдакцыяй К. Крапівы. Адаптаваны згодна з сучаснымі рэаліямі, <https://www.skarnik.by/tsbm>.
- [TSBM: *Tlumačal'ny slovník belaruskaj movy* — tlumačal'ny slovník na asnove päćitomnika 1977–1984 gg. Akademičnae vydanne pod redakcyâj K. Krapivy. Adaptavany zgodna z sučasnymi reâlîâmi, <https://www.skarnik.by/tsbm>]
- ТСРЯ: *Толковъй словарь русскаго языка*. Д. Н. Ушаков (ред.). Москва, 1935. и 2000.
- [TSRÂ: *Tolkovyj slovar' russkogo âzyka*. D. N. Ušakov (red.). Moskva, 1935. i 2000]
- УШАКОВ, Д. Н. *Большой толковый словарь современного русскаго языка*. Москва, 2005.
- [UŠAKOV, D. N. *Bol'soj tolkovyj slovar' sovremennogo russkogo âzyka*. Moskva, 2005]

*

Bible. English Standard Version. <www.academic-bible.com/en/online-bibles/english-standard-version/read-the-bible-text/bibel/text/lesen/stelle/50/270001/279999/ch/d50530289891bb5b1b027b598329e9ca/> 15. 5. 2022.

Biblia. *Pismo Święte*. <<https://biblia.deon.pl/>> 10. 5. 2022.

RJA: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, I–XXIII, 1880–1976.

СКОК I–IV: Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.

Владан З. Йованович
Институт сербского языка Сербской академии наук и искусств

СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ *В(И)ЈЕНАЦ* В ВЫРАЖЕНИЯХ
С ХРИСТИАНСКИМ КОМПОНЕНТОМ ЗНАЧЕНИЯ В СЕРБСКОМ
ЯЗЫКЕ (С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ СЕРБСКОГО ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОГО
ОПИСАНИЯ)

Резюме

В статье, с лексикографической точки зрения, рассматривается существительное *в(и)јенац* в выражениях с христианским компонентом значения в современном сербском языке. Исходным пунктом исследования является предположение о том, что в сербском языке существует не только большее количество выражений с существительным *в(и)јенац* с христианским компонентом значения, чем зафиксировано в существующих описательных словарях, но и на том, что существительное *в(и)јенац* в этих реализациях представляет общехристианские понятия, которые где-то меньше, а где-то больше описаны в словарях славянских языков. Семантические компоненты «бессмертие», «подвиг» и «слава», находящиеся в лексическом содержании выражений, мотивированных существительным *в(и)јенац*, принадлежат прежде всего христианскому понятию страдания, мученичества, борьбы и победы, которое также представляет их основное значение. Это конкретно означает, что, например, выражение *терновый венец* сначала будет отмечено как библейское выражение, а затем будет производным, т.е. фразеологическое значение выделено и конкретно определено. В первом случае речь идет о библейском выражении, а во втором о библеизме как особом типе фразеологии. Также, просматривая эквивалентные выражения в словарях славянских языков, с особым вниманием к словарям славянского ареала славянского православия, мы заметили, что существительное *в(и)јенац* в составе выражений в конкретных семантических реализациях представляет собой универсальные Христианские понятия, которые где-то меньше, а где-то больше описаны в словарях славянских языков.

Ключевые слова: существительное *в(и)јенац*, выражение, словари, лексикография, определение, значение, сербский язык.

Vladan Z. Jovanović
Institute for the Serbian Language of SASA

NOUN *B(IJ)EHAЦ* IN PHRASES WITH CHRISTIAN MEANING COMPONENT
IN THE SERBIAN LANGUAGE (FROM THE VIEWPOINT
OF LEXICOGRAPHIC DESCRIPTION)

S u m m a r y

This paper deals with the noun *в(иј)енац* in phrases with Christian (biblical) component of meaning in contemporary Serbian language from the lexicographic aspect. The research is founded on the assumption that in the Serbian language there is not only a greater number of phrases containing the noun *в(иј)енац* with Christian (biblical) component of meaning than those registered in the existing descriptive dictionaries, but also on the fact that the noun *в(иј)енац* in these realizations represents universal Christian concepts that are, to a greater or lesser extent, described in dictionaries of Slavic languages. Semantic components 'immortality', 'feat' and 'glory', which are inherent in the lexical content of expressions motivated by the noun *в(иј)енац*, belong to primarily Christian concepts of martyrdom, being tortured, feats and victory, which at the same time represent their primary meanings. This concretely means that, for example, the expression *ијрнов венац* is firstly labelled as a biblical expression, and then the derived, i.e. phraseological meaning was formed and separately defined. In the former case it is a biblical expression, while in the latter it is a biblicism as a special type of phraseologism. Moreover, by examining equivalent expressions in dictionaries of Slavic languages, where special attention is paid to dictionaries from the Slavic area of Slavia Orthodoxa, it was noticed that the noun *в(иј)енац* as part of expressions in concrete semantic realizations represents universal Christian concepts which are, to a lesser or greater extent, described in dictionaries of Slavic languages.

Keywords: noun *в(иј)енац*, phrases, dictionaries, lexicography, definition, meaning, Serbian language.